

Een oproerkraaiier uit Velp-Zuid

Als hij het nieuwe zwembad in de beboste heuvels te vond voor de kinderen uit Zuid, en te duur, groef hij er op zijn erf zelf eentje, met duikplank, waar ze gratis konden zwemmen. Als hij de vereniging Velp voor Oranje te elitair vond, richtte hij een alternatieve Oranjevereniging op, die spoedig honderden leden had, met een kermis (of 'lunapark'), en die op Koninginnedag op Soestdijk trots defileerde voor de koningin.

Jan Lamberts (1916-2001) was dakdekker, lompenkoopman, steilewandrijder, cafetariahouder, vodenboer, handelaar in inboedels, autosloper, kroegbaas, kindervriend en weldoener, Koning van de Armen. En bovenal: rebel en lastpak.

Als piraat verkleed stond hij met een sabel op de nok van zijn loods, zijn koninkrijk te zwaard verdedigend tegen de dienaren van het gezag, waarmee hij altijd overhoop lag. Sterker, als zijn acties

Jantje van Velp liep langs de marechaussee het bordes op om de koningin een door hem gegraveerd wapen van de gemeente Rheden te overhandigen. Hij staat rechtsboven met twee meisjes van Oranjevereniging Velp-Zuid.

niet leidden tot reuring en aanvaring met de overheid, leek hij er weinig aan te vinden.

Hij bouwde een sauna voor de buurt, organiseerde wielertoeren voor de jongens uit de buurt en betaalde alles zelf. Ik zie hem nog voor mij op zijn 350cc Sarolea 46AS, sigaret op de lip, baret schuin op het hoofd: op en top de vrijbuiters. Hij heeft wel iets van de Zwarte Panter, de toenmalige nationale voetbalkeeper Frans de Munck: een air van vrijgevochtenheid. Met grote vindigheid en satanisme genoeg leidde hij ambtenaren om de tuin, hij dreef hen tot wanhoop en werd in zijn buurt almaar populairder.

Die buurt was Velp-Zuid, en als ik mij afvraag waarom ik, in de jaren veertig en vijftig in dat dorp opgegroeid, mij zo weinig van hem herinner, is dat het antwoord: Velp was het verhaal van twee dorpen en, overdreven gezegd, *never the twain shall meet*. In Noord woonden voornamelijk ambtenaren, beampten en niet weinig oud-Indischgasten, in Zuid de arbeiders van de kunstzijdefabriek Enka, de steenfabrieken langs de IJssel en, erger kon niet, tinfabriek Billiton.

Mensen 'van bovenuit Velp' kwamen niet in Zuid (en omgekeerd). Ik heb leeftijdgenoten die er nooit een stap zetten. Ik wel: om er de huur op te halen van een paar huisjes die mijn moeder van haar vader had geërfd. Voor mijn verjaardag nodigde ik een jongen uit Zuid uit, Jantje Reijers. Hij kwam maar niet opdagen. Tot wij uit het raam keken en hem bedremmeld aan de overkant van de straat zagen

staan: hij had niet durven aanbellen. En wij waren niet eens deftig: mijn vader was als timmerman 'voor zichzelf begonnen'. Maar we woonden in Noord, boven de rijksstraatweg en de spoorlijn. En daar, zo voelden mensen uit Zuid dat, werd je met de nek aangezien. Ik denk dat dit de voedingsbodem is voor de populariteit van Jantje van Velp: hij stond nooit met de pet in de hand voor de zogenaamd boven hem geplaatsten.

Waar hij zijn nering vestigde (en dat was op telkens andere plaatsen in Velp en Rheden) bouwde hij zijn terrein zonder vergunning vol met 'opstallen' die dan uit hoofde van de Hinderwet of zo weer afgebroken moesten worden. Hij had geen enkele eerbied voor het gezag, maar stak er de draak mee, ging de strijd aan en kwam er niet zelden als winnaar uit, althans mentaal. Dat moet de mensen in Zuid hebben aangesproken, uit een stille wrok tegen hun ondergeschikte positie. Het was nog voor Boer Koekoek en voor Wilders, maar ressentiment tegen 'de elite' sluimerde al.

Historicus Renie Hesseling (1951) is er opgegroeid en schreef een biografie van Jantje van Velp, die meteen een biografie is van Velp-Zuid. Die begint kort na 1900 en schetst de bittere armoede die in de buurt heerste. Jan Lamberts woonde zelf met zijn ouders in een houten keet aan het Woningnoodplein.

Je zou denken dat het met onderlinge solidariteit en saamhorigheid gedaan is als er een begin van welvaart ontstaat. Maar nog tot ver

in de jaren tachtig blijft Jantjes Oranjevereniging floreren. Hij sluit een soort vriendschapsverdrag met PvdA-burgemeester Drost (of andersom) en mag een trimbaan aanleggen op de Pinkenberg. Als kind heeft Jan daar, net als ik, met huiver en bewondering staan kijken naar de waaghalzen die door de bochten van de stijf bevroren rodelbaan flitsten. Die wil hij in ere herstellen, maar daar is het niet van gekomen. Levensgevaarlijk.

En biografie van een buitenbeentje uit de lagere klassen is zeldzaam, maar draagt bij aan de sociale geschiedenis. Hesseling noemt Jantje met een modieuze term 'dorpsicoon'. Was of is hij dat? Ik denk dat wij in Noord hem vooral zagen als een oproerkraai en onruststoker, interessant, *never a dull moment*, maar een *pain in the ass*. Wij waren gezagsgetrouw, hij allermint. Alle advertenties die hij plaatste, liet hij op zijn kop zetten.

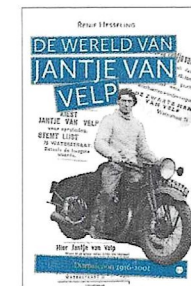
Wat is Velp helemaal? Een uit de kluiten gegroeid dorp (toen 18.000 inwoners) dat nooit een stad werd omdat het te dicht bij een grote stad ligt. De dichter Werumeus Buning komt er vandaan, de voetbalvirtuoos Charley Bosveld, de romancier Jan Siebelink, de columnist Marcel van Roosmalen. Wie iets wilde ging er weg, naar Arnhem of verder. Jantje van Velp niet. Die bleef, zijn leven lang.

Onwillekeurig vraag je je bij het lezen van dit boek af: waren er vroeger meer buitenbeentjes en dorpsgekken? Er zijn er alleen in Velp al veel te noemen. Je had

Gekke Peter, die voor elke bruiloft bij mijn oom, de bloemist, een bosje bloemen bietste dat hij het echtpaar aanbood, dan een kwartje kreeg en steevast verontwaardigd riep: "t Hèt meer gekost!" Of Hannes en Graadje, die door hem op een bakfiets werden rondgereden naar de plaatsen waar ze ijs verkochten of 's winters een koek en zopie dreven. En Jan Abrahams, een wisselopper die door een stooris aan zijn ruggenwervel 90 graden kon buigen, zowel voor- als achterwaarts, en dat soms snel achter elkaar deed.

Lichamelijke en geestelijke afwijkingen worden tegenwoordig al op jonge leeftijd gerepareerd of gemaskeerd. Je ziet geen bochels of hazenlippen meer op straat. Maar waar bleven publieke dwarsliggers als Jantje van Velp? Is het niet gepast hem te zien als een voorloper *in his own right* van de provo's en de krakers? Niemand bracht hem op het idee, het was zijn aard. En Velp met zijn villawijken en zijn krottenbuurten, met zijn zichtbare sociale scheidslijn, was het perfecte decor voor zijn persoonlijke revolte.

JOHN JANSEN VAN GALEN

Renie Hesseling:
De wereld van Jantje van Velp, Dorpsicoon 1916-2001
Boekscout, € 21,99